

Цікаво, що тризуб залишився ще й досі в селянському, народному побуті, принаймні в Карпатах схематичні тризуби рисують селяни на своїх хатах, як охороняючий засіб від "всього злого", "нощастя" і т. а який, мовляв, "притягає добре".

Велике примієння знака тризуба багато дослідників намагалося відкрити якесь заховане значення, символ чи емблему, тому порстало чималі припущень і здогадів, які можна звести до слідуєчих:

- 1). Схематизоване і стилізоване зображення голуба, як символ св. Духа, особливо часто уживале у візантійському мистецтві. (Дослідники: Куник, Стасов, Гільдебранд, Аркс.).
- 2). Стилїзована квітка, трисвічник чи орнамент.
- 3). Монограма Володимира (по грецьки - назва володаря держави, чи інша монограма (Болсуновський, Соболевський та інші.). Користуючись цією думкою, дехто бачить у тризубі слово "Україна".
- 4). Схематичне зображення лука зі стрілою, пізніше під назвою "Кутан" уживале, як знак Київського магістрату в XVI-XVIII ст. ст. (А. Толстой.).
- 5). Головка (закінчення) булави або княжого скипетра, або нарешті корони, як символ влади (Уваров, Самохвасов, Вільчинський), подібно тому, як у XVI - XVIII ст. ст. таке саме значення мали булава, пернач чи чекал (М. Грушевський).
- 6). Знак морської держави, подібно до того, як греки виображали Дельтуна-бога води з тризубом, або нарешті рисунок котви (Бартоломей).

В останні часи у нас стала найбільш "популярною" і зараз най-більш неповна теорія, чи, точніше сказати, вгадування в рисунку тризуба якоїсь монограми чи слова. Та річ у тому, що рисунок тризуба є того роду, що з окремих його частин можна зробити кожену букву, а значить і кожне слово, згідно з бажанням і фантазією "винахідника".

Що до походження тризуба, то були невдалі спроби зв'язати його із Скандинавією, під впливом так званої нормандської теорії походження Русі, що її залюбки підтримували росіяни (Самохвасов, П. Мільков, Ке-не, Левшиновський, М. Таубе). Більш правдоподібно припущення, що веде нас до Греції і візантійської культури. У Греції й Римі виображали з тризубом Зевеса, Посейдона, Дельтуна та інших богів. Подібний тризуб зустрічається також на монетах Босфорського царства (Керч в Криму, у I - VI ст. ст.) і в Греції новіших часів.

Самий спосіб рисования тризуба в старокняжю добу, не залишає сумніву, що маємо діло із зразком візантійського стилю, отже з мистецтвом, яке прийшло з півдня, а не з півночі.

У Г а л и ц ь к о - В о л и н с ь к і й державі найчастіше уживався знак, що зображав льва, який дереться на скелю, або у вільному полі. Кілька варіантів льва зустрічаємо на початках князів Андрія і Льва з 1316 року, князя Юрія II (1325-1334) і князя Володислава Опольського (1372-1378). Починаючи з 1353 року льва уживають також на гербі міста Львова, де лев нарисований в рамі будови з трьома вежами.

Подібний герб став офіційним знаком "Руського воєводства" (Галичини) в польських часах (XIV-XVIII ст. ст.). В 1848 році т. зв. Українська Гвардія почала уживати льва - як знаку галицької держави - на своїх прапорах із того часу цей знак став аж до війни 1914 року національним знаком Галичини.

Третій знак, що досяг також великого поширення, був герб (і печатка) З а п о р і з ь к и х к о з а к і в і пізніше взагалі українського війська, що змальовує постать озброєного козака. Цей знак з'явився правдоподібно, в XVI столітті і в століттях XVII-XVIII мав кілька відмін: на початках 20-ох років VII-ого ст. у "Віршах" присвячених П. Колашевичу Сагайдачному 1622 року київського друку і в добу Б. Хмельницького. Козака виображали в жупані і в шапці й з шаблею і мушкетом на плечах. Краши рисунок козака бачимо на початках доби Івана

ТРИЗУБ

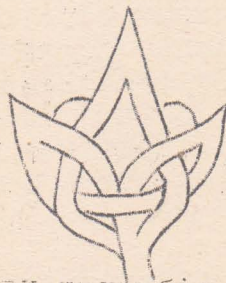
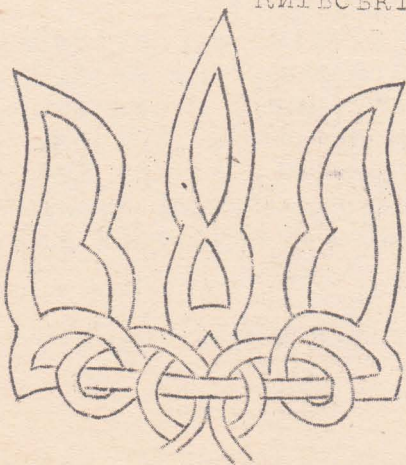
Гербом Соборної України є тризуб, уживаний вже за Володимира Великого й Ярослава Мудрого, як знак української держави. Через догугу подітичну неволю України пам'ять про нього затерлася і аж у 1917 року з відновом української держави знову собі знову тризуб признання серед своїх і чужинців. Саме символічне значення тризуба пояснювано всяко. Французи казали просто, що "це знак свободи". Німці пояснювали собі різно: одні, що це вила - знак поганського морського божка Нептуна, другі, що це святий дух у виді голуба, інші, що це герб св. Володимира, та знов, що це зображення т. зв. трисвічника в Софійській церкві в Києві або, що це образ старохристиянської триєдиної церкви. Москалі вважали за два злучені зі собою "В" з буквою "І" по середині, а петлю під тим знаком за букву "О" і відчитували тризуб: "Володимир Велики і Ольга".

Ріжні українські досліди над походженням і значінням тризуба не дали досі певних вислідів. Для українців цей герб української держави просто значить: "Україна Володимира Великого". Герб України заховався на старих грошах з часів Володимира і Ярослава Мудрого, так що він є тісно зв'язаний з тисячолітнім українською державою і з історією політичного визволення України.

(Передрук з календаря "Плуг та Молот"
Рік 1941. Буенос Аїрес.).

Київські відзнаки XII - XIII ст. з тризубом.

Мотиви тризубів в українських рукописних книжках
XVI - XVII ст.ст.

Між іншим традиція українського прапора дуже давня, а сполука жовто-блакитного кольору, як знаку на гербах, тощо, була відома у нас ще в старокняжих часах.

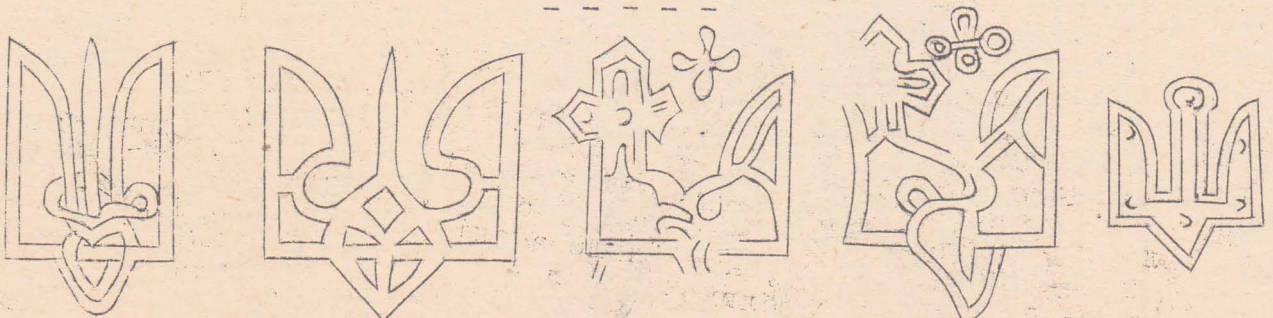
Жовто-блакитні кольори були на гербі міста Львова, який надав місту український князь Лев (1284-1300), про що згадує львівський хроніст ХІІІ ст. Зіморевич. Ті самі кольори були й на знаку "Руського воєводства" в старій Польщі.

В часах Гетьманщини жовто-блакитні кольори згадуються на військових козацьких прапорах. Так, напр., з листа 1717 р. полтавського полковника Черняка до гетьмана читаємо, що на "сотенні хоругви" куплено "блакитного лудану", а "жовти" лудан дано на кряжі". В листі 1750 р. лубенського полковника Кулябки до гетьмана говориться, що прапор "кріпосної сотні Лубенського полку" в одного боку має бути "національний", а з другого боку, згідно бажанню полкової канцелярії. З докладнішого опису "абрисів" (проект-рисунок) "національного гербу", довідуємось, що він "на світло-голубій голі з праві сторони по золотій землі, на знамени розписан будет (національний герб) і витушован пристойними красками". Цей "національний герб" представляв собою фігуру українського козака з рушницею і шаблею, внизу з арматурою, с.т. звичайний для козацьких часів герб, про який згадано вище. ("Києвск. Старина", Київ 1890, X, ст. 153-157).

Поруч з жовто-блакитним кольором, був також улюблений серед українських козаків малиновий колір, як то свідчать козацькі прапори цієї барви. Червоний (очевидно малиновий) козацький прапор згадує м. В. Мясковський під час зустрічі гетьманом Б. Хмельницьким польської делегації під Переяславом 1649 р.: "Гетьман Хмельницький виїхав напроти нас на півчверти милі в поле, кількадесять коней з полковниками, осадлами, сотниками, з військовою музикою, під знаком, бунчуком і червоною хоругвою".

Ще й досі не встановили у нас порядо кольорів прапора. Існує погляд, що жовтий колір має бути згорі, а блакитний - внизу, бо так, мовляв, встановлює порядок кольорів геральдика (наука про герби). Однак в такому поясненні є чимало недорочностей. В геральдиці не існує ні жовта, ні блакитна барва, лише золота і синя, а крім того національні кольори не підпорядковуються геральдичному закону, доказом чого є інші національні прапори, от хоч би і французький. Та і сама геральдика спирається власне на традиції та ідеї - пояснення самого герба. А ця традиція дає символічне пояснення наших національних кольорів так, що жовта барва - це земля зі збіжжям, а блакитна барва - небо. Отже, горішня частина прапора має бути блакитна, а долішня - жовта. Це пояснення прапора дає також найкращу відповідь на питання відтінку, характеру та інтензивності кольорів - мають бути вони такими, що б справді відповідали кольору - зрілого золотистого збіжжя і блакитного неба.

(Передрук з кал. "Червона Калина" 1938 р.)

Тризуб на монетах кн. Володимира Вел., Святополка і Ярослава Мудрого.

Мазепи і на хоругвах ХУІІІ ст. (напр. прапор Домонтовської сотні 1762 року, тепер у Чернігівському музеї). Змінений рисунок козака (з прапором) був також на початках і прапорах "Чорноморських козаків", починаючи з 1792 року. Цей козацький знак був необхідною приналежністю кожного прапору, початки чи інших відзнак і в козацьких документах так і називався "національним гербом".

Велике значіння мав герб столиці України К и е в а. Існує здогад, що першим київським гербом був білий кінь на червоному полі, пізніше перейнятий литовськими і московськими князями. Коли в ХУ ст. Київ здобув собі магдебурзьке право, то мусів також мати свій затверджений герб, однак ще досі не доведено, який був цей герб. В ХУІ ст. гербом Києва і Київщини був архангел Михайло. Його рисували на червоному тлі, з глорією над головою, в правій руці - меч спущений вниз, в лівій - піхва, яка кінем торкається меча. В ХУІІ ст. цей герб змінився в той спосіб, що арх. Михайло в правій руці тримає щит. Найстарший рисунок цього типу походить з 1672 року, пізніше уживався також на печатках "Малоросійської колеїї" з 1722 р. І як офіційний герб Києва з 1853 р. Перед світовою війною 1914 р. арх. Михайла прийняли за свій знак галицькі і буковинські "Січі" з тою різницею, що на щиті, який тримає архангел в лівій руці, виображали галицько-волинського геральдичного льва. Подібний знак носили також перші українські полки в Києві по революції 1917 р.

Крім герба Києва і Київщини, був ще герб К и ї в с ь к о г о м а г і с т р а т у, офіційно прийнятий в 1726 р., що зображав самостріл (лук зі стрілою), під назвою "Куша". Цей знак відомий був у Києві ще в ХУІ ст. (згадка біск. Ю. Верещинського з 1595 р.), уживався на початках Київського магістрату вже в першій половині ХУІІ ст. і протягом цілого ХУІІ і ХУІІІ ст. ст. кілька разів міняв свій вигляд.

Серед р е т в м а н с ь к и х г е р б і в, що символізували собою найвищу українську владу, найбільше знані родинні знаки Б. Хмельницького і І. Мазепи. Особливої популярності здобув герб І. Мазепи, що його вживали перед світовою війною різні українські гуртки і корпорації, як національного знаку.

В 1917 році при встановленні державного українського знаку, приходили на увагу майже всі відзнаки, огляд яких зроблено вгорі. Серед різноманітних думок і пропозицій, з особливою увагою ставилися до міркувань проф. Михайла Грушевського, який, як голова Української Центральної Ради і найвизначніший історик та дослідник минулого України, мав найбільший авторитет. І так за його пропозицією Українська Центральна Рада в Києві дня 22-ого березня 1918 року ухвалила закон, яким встановлювався українським державним знаком - тризуб. Себто той знак, який символізує собою найдавнішу традицію української державності, а який повстав у часи найбільшої слави і сили старокняжої держави.

Українські національні кольори складаються з жовтої і блакитної барви. В тих кольорах звичайно роблять прапори, хоругви, бандери, стрічки, відзнаки (кокарди), і т. і. Оскільки ширше громадянство мало знає про традицію та історію наших національних кольорів, і свідчить факт, що перед кількома роками вийшла з друку популярна брошура, присвячена питанню українського прапору, де нічого не говориться про генезу українського прапору, а що, мовляв, жовто-блакитних прапорів почали уживати щойно перед світовою війною в Галичині.